

Motion till riksdagen 2020/21:3324

av **Kristina Axén Olin m.fl. (M)**

Yrkesväxling, yrkeshögskola, vuxenutbildning och sfi

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att införa ett omställningsavdrag och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge lärosätena ett omställningsuppdrag och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärosätenas uppdragsutbildningar bör öppnas för fler och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av fortsatta reformer av yrkeshögskolan och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvalitetsgranskning av yrkeshögskolans utbildningar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de ekonomiska effekterna gällande ett förändrat komvux bör följas upp och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka åldern för komvux till 18 år och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om målsättningen för komvux och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om urvalet till komvux och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett sammanhållet betygssystem för komvux och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att komvux grundläggande utbildningsansvar bör renodlas och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en skattelättnad bör införas för företag som köper utbildning till sina anställda och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en individuell prestationsplan i sfi och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra de nationella proven i sfi obligatoriska inom samtliga kurser och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en resultatbaserad ersättning i all vuxenutbildning ska införas och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om granskning av den kommunala vuxenutbildningen på enhetsnivå och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvaliteten i vuxenutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att syftet med svenska för invandrare bör förtydligas i skollagen med mål om etablering på arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nyanlända med eftergymnasial utbildning ska kunna kombinera studier i svenska för invandrare med studier som möjliggör en akademisk eller yrkesinriktad specialisering och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en bortre gräns för sfi och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka Jobbsprånget och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

När nu gamla arbets sätt utmanas sker en strukturomvandling i ekonomin som påverkar arbetsmarknaden. På en arbetsmarknad där allt som kan digitaliseras kommer att digitaliseras ökar kraven på människor att rusta sig med nya kunskaper. Ett längre arbetsliv med större behov av kompetensutveckling och karriärbyten kommer att bli regel snarare än undantag. Det betyder att kunskap och kompetens kommer att få en allt större betydelse som trygghet på arbetsmarknaden. En viktig del i det nya samhällskontraktet kommer vara att både företag och det offentliga behöver skapa bra vägar till omställning mitt i arbetslivet och att arbetstagare vänjer sig vid tanken på att byta yrke och är villiga att ställa om.

Förbättrade möjligheter för människor att fylla på sin kompetens

För att stärka arbetstagarnas kompetens bör ett omställningsavdrag övervägas så att människor kan få skatteavdrag för egna utbildningskostnader. Detta för att stimulera omskolning och möjliggöra en anpassning av den egna kompetensen efter arbetsmarknadens behov. På samma sätt bör det också ses över om en skattelättnad för företag som köper utbildning till sina anställda bör införas så att det blir mindre kostnadskrävande att investera i sina medarbetare. Ett sådant avdrag skulle innebära att arbetsgivaren kan få tillbaka en del av kostnaden för sina köp av externa kurser, genom att dra av motsvarande belopp från sitt skattekonto.

Moderaterna vill ge lärosätena ett omställningsuppdrag så att utbudet av kurser också anpassas efter de behov som de redan yrkesverksamma har när det kommer till kompetensutveckling och fortbildning. Det betyder exempelvis att lärosätena parallellt

med de traditionella utbildningsprogrammen även behöver erbjuda mer av modulläsning i form av fristående kurser. De fristående kurserna behöver också vara tillgängliga så att arbetstagare har praktiska förutsättningar att delta och fullfölja kurserna.

Redan idag ska högskolan och yrkeshögskolan i sin dimensionering beakta arbetsmarknadens behov, men mer behöver göras om vi ska klara av framtidens utmaningar. Universitetens uppdragsutbildningar bör också öppnas upp för fler så att spetskompetensen och de nya forskningsrönen snabbt kan omsättas i arbetslivet. Idag kan exempelvis inte egenföretagare köpa skräddarsydda utbildningar av lärosätena. Det gör att många akademikeryrken där enskild firma är en vanlig driftsform såsom fysioterapeuter, psykologer, veterinärer eller agronomer stängs ute. Två av tre universitet ser också dagens regelverk som ett hinder för att satsa på uppdragsutbildningar som koncept.

Fortsatta reformer av yrkeshögskolan

Yrkeshögskolan är viktig för möjligheterna att rekrytera personer som har ett kvalificerat yrkeskunnande. Men den är också viktig för individens möjlighet att skaffa sig yrkeskunskaper som är efterfrågade på arbetsmarknaden. Yrkeshögskolans fokus på jobb och arbetsplatsförlagt lärande kortar vägen från studier till jobb: 9 av 10 examineerade har ett arbete året efter examen, och lika många är nöjda med sin utbildning. Även andelen som får jobb inom sitt arbetsområde ligger högt och har ökat under 2018.

Yrkeshögskolan är också en viktig del i det livslånga lärandet och möjliggör både kompetensutveckling och karriärväxling. I takt med att samhället, ekonomin och näringslivet förändras ställer detta nya krav på ett utbildningssystem som gör det ännu enklare för människor att byta arbete eller till och med bransch även längre upp i åldern.

Antalet sökande till yrkeshögskolan ökar, och många som vill ha och behöver vidareutbildning får i dag inte möjlighet till det. Den främsta anledningen till detta är dock inte platsbrist utan att de inte anses behöriga. Behörighetskraven till många YH-utbildningar är höga och kräver arbetsmarknadserfarenhet, vilket är svårt att få utan rätt förkunskaper. För att underlätta karriärbyten till bristyrken bör det därför finnas bättre möjligheter för utbildningsarrangörer att erbjuda preparandutbildningar för att ge fler behörighet.

Yrkeshögskolan är i dag till största del fokuserad på kortsiktiga arbetsmarknadsbehov, vilket innebär att dess utbildningsutbud ständigt är under omprövning. Detta tar sig uttryck i att en utbildning på max två år godkänns för endast två utbildningsomgångar i taget. Detta har många fördelar som att utbildningarna exempelvis garanterat behövs. Det har dock skapat osäkerhet när det gäller de enskilda utbildningarnas framtid. Osäkerheten smittar av sig och får många att tveka inför att överhuvudtaget läsa en yrkesutbildning. Ur arbetslivssynpunkt behöver yrkeshögskolan bli mer långsiktig, och för individen är det viktigt att den blir ett tydligare alternativ för yrkesutbildning efter gymnasieskolan. För att åstadkomma detta anser vi att yrkeshögskolans godkännande av utbildning som huvudregel bör omfatta fler än två utbildningsomgångar.

De förändringar motionen föreslår om att utbildningar ska kunna få fler starter godkända i taget kräver dock utökad och utvecklade tillsyn samt kvalitetssäkring. Därför anser vi att kvalitetsgranskningen, i likhet med tillsynen, bör avse enskilda utbildningar och ske utifrån fastslagna kvalitetskriterier som kopplats till resultat och de studerandes utveckling. Hur kvalitetskriterierna ska formuleras och med exakt vilka parametrar för kvalitet och resultat bör dock uppdras åt yrkeshögskolan att själv ta fram.

Valfrihet och högre kvalitet i vuxenutbildningen

Den kommunala vuxenutbildningen är till för den som saknar hela eller delar av grund- och gymnasieutbildningen. Här ska vuxna stärkas i sitt lärande och ges möjligheter att läsa in de kunskaper och färdigheter som krävs för att förbättra sina möjligheter till fortsatta studier och framtida jobb. För att möta de krav som ett globaliserat kunskaps-samhälle ställer och förbättra matchningen på arbetsmarknaden måste en modern vuxen- utbildning vara mer efterfrågestyrd än i dag. Individens och näringslivets utbildnings- behov förändras snabbt och anpassningar till denna efterfrågan behöver ske.

En ökad mångfald av utbildningsanordnare bidrar samtidigt såväl till en kvalitets- höjande konkurrens som till en ökad utbudsbredd – både avseende innehåll och form. Det ger individen bättre möjligheter att studera mer anpassat såväl utifrån sina behov som utifrån yrkeslivet.

Alliansregeringen tillsatte utredningen Frivux – Valfrihet i vuxenutbildningen (SOU 2008:17), som kom med sitt betänkande under 2008. En valfrihetsreform med utgångs- punkt i betänkandet om frivux bör genomföras i vuxenutbildningen där den studerande fritt ska få välja att läsa vuxenutbildning inom kommunal regi eller annan regi.

Utredningen Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet (SOU 2013:20) lämnade förslag om att förändra tillsynen av vuxenutbildningen. I dag sker endast en systematiserad tillsyn av vuxen- utbildningen på huvudmannanivå och inte på enhetsnivå. Vi föreslår därför att Skol- inspektionen bör få i uppdrag att granska den kommunala vuxenutbildningen på enhets- nivå i likhet med den granskning som sker av grund- och gymnasieskolor.

Uppföljning av förändringar av komvux

De förändring för komvux som skedde i samband med att riksdagen biföll propositionen ”Komvux för stärkt kompetensförsörjning” (2019/20:105) saknade en ordentlig beräk- ning av de ekonomiska konsekvenserna av de föreslagna förändringarna. Därför är det särskilt viktigt att besluten analyseras och följs upp i efterhand för att se hur de faller ut och vad konsekvenserna blir. Moderaterna ser också ett behov av att sänka åldersgrän- sen till komvux för att öka tillgängligheten för studier för fler.

Vidare vill vi också se över dimensioneringen och antalet platser för att säkerställa att alla som vill och behöver utbildning kan välja komvux.

Målsättningen för komvux

Moderaterna anser att målsättningen med komvux måste vara att ge vuxna de verktyg som är nödvändiga för att kunna fungera i både arbets- och samhällslivet. De andra förslag som regeringen listar som målsättningar uppfyller inte kraven som mål utan bör snarare ses som medel för att uppnå den överordnade målsättningen. Det självklara som borde styra och vara det övergripande målet med all utbildning är att vi ska kunna fungera i vårt samhälle, både i dag och i morgon. Att dessutom, som regeringen gör, säga att alla de fyra föreslagna målsättningarna ska väga lika skapar problem. Målsätt- ningen med att gå i skolan kan inte bli ett självändamål.

Moderaterna anser därför att målsättningen för komvux ska lyda enligt följande:
Det övergripande målet för komvux ska förändras till att vara:

- Vuxna och unga ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet och unga som ej fått godkänd gymnasieexamen eller vill byta spår ska få möjlighet till det.

Komvux ska för att uppnå detta mål bland annat arbeta med att

- stödja och stimulera vuxna och unga i deras lärande
- utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet.

Urvalet till komvux

Moderaterna välkomnar den nya urvalsdefinitionen ”störst behov av utbildning”. Det är däremot bekymmersamt att det ges stort utrymme för i princip oändliga tolkningar av innebörden av detta. Utredningen (SOU 2018:71) påpekar att den föreslagna förändringen innebär att det ges ett ökat tolkningsutrymme avseende vem som ska prioriteras och därmed en ökad risk för icke likformiga bedömningar. Vi kan inte nog understryka vikten av att det tas fram riktlinjer som förhindrar godtyckliga tolkningar av urvalskriterierna. Det är viktigt att studenter som inte gått klart gymnasiet, bytt program eller av andra skäl behöver komplettera sin gymnasieutbildning har möjlighet att studera på komvux.

Ett sammanhållet betygssystem i komvux

Moderaterna motsätter sig det nya förenklade betygssystem som det beslutades om våren 2020. Som flera remissinstanser påpekar kan det bli otydligt och motverkar statushöjning att återgå till ett tidigare system, och det kan bli förvirrande för elever som läser sfi samt grundskole- och gymnasiekurser parallellt att ha olika betygsbeteckningar. Det kan också bli svårt för arbetsgivare att jämföra betyg, och elever riskerar att inte motiveras att nå längre med en utbyggd betygsskala, då de inte kan utföra topprestationer motsvarande A i betygsskalan. Vi vill därför att ett gemensamt och sammanhållet betygssystem ska återinföras.

Renodla komvux grundläggande utbildningsansvar

Komvux har idag i allt högre utsträckning blivit en integrationsinsats. Av eleverna som läser grundläggande nivå på komvux är idag 95 procent utrikes födda. Den vanligaste kursen på komvux är svenska som andraspråk. På gymnasial nivå är det dock bara 38 procent som är födda i ett annat land än Sverige. De som är födda i Sverige läser oftare på komvux för att komplettera betyg och behörighet för att kunna söka in till en utbildning på högskolan eller yrkeshögskolan (nästan hälften som är under 25 år). Detta ansvar ska flyttas till högskolans basårutbildningar och yrkeshögskolans preparandutbildning för att renodla komvux grundläggande utbildningsansvar.

Omställning och kompetensförsörjning för ökad tillväxt

När gamla arbetssätt utmanas sker en strukturomvandling i ekonomin som påverkar arbetsmarknaden. Arbetsuppgifter, och ibland även yrken, försvinner, samtidigt som det

växer fram nya arbetsuppgifter i snabb takt. På en arbetsmarknad där allt som kan digitaliseras kommer att digitaliseras, ökar kraven på människor att rusta sig med nya kunskaper för att fortsatt vara relevanta och attraktiva på arbetsmarknaden.

Med en åldrande befolkning behöver vi också jobba längre för att kunna finansiera vår gemensamma välfärd. Den pågående strukturomvandlingen i kombination med ett längre arbetsliv innebär att kompetensutveckling och karriärbyten är regel snarare än undantag. Samtidigt har förhållandevis många nyanlända personer i Sverige enbart en utbildningsnivå motsvarande högst grundskola. Nyanlända med låg utbildning har stora problem att etablera sig på arbetsmarknaden. Senare års flyktingströmmar medför därmed också ett ökat behov av vuxenutbildning på alla nivåer. Moderaterna anser att Sverige har goda möjligheter att dra nytta av teknikutvecklingen de kommande åren. För att det ska vara möjligt krävs dock att vinsterna kommer hela befolkningen till del. Då måste de som behöver byta arbete eller arbetsuppgifter ges goda möjligheter att ställa om. Vi har tidigare föreslagit ett omställningsavdrag så att människor kan få skatteavdrag för egna utbildningskostnader, för att stimulera omskolning och möjliggöra en anpassning av den egna kompetensen efter arbetsmarknadens behov.

Skattelättnad för företag som köper utbildning till sina anställda

Både företagen och det offentliga måste skapa bra vägar till omställning i arbetslivet – och att arbetstagare vänjer sig vid tanken att byta yrke och är villiga att ställa om. För att stimulera omställning och kompetensutveckling genom hela arbetslivet behöver staten också leva upp till sin del av samhällskontraktet genom att underlätta för såväl arbetsgivare som individer att investera i utbildning. Det behövs lösningar som gör det mindre kostnadskrävande för arbetsgivare att investera i sina medarbetare. Som ett komplement till Moderaternas förslag om utbildningsavdrag, som innebär att människor kan få skatteavdrag för egna utbildningskostnader, bör det även införas skattelättnader för företag som köper utbildning till sina anställda. Ett sådant avdrag skulle innebära att arbetsgivaren kan få tillbaka en del av kostnaden för sina köp av externa kurser, genom att dra av motsvarande belopp från sitt skattekonto.

Individuell prestationsplan i sfi

Som en del av etableringen läser de allra flesta personer som fått uppehållstillstånd i Sverige kurser i svenska för invandrare (sfi) i någon omfattning. Dagens utformning av utbildningen fungerar dock till stor del ineffektivt. Exemplet är många på personer som läst sfi i flera år utan att nämnvärt ha förbättrat sina språkkunskaper.

Skolverkets statistik visar att fler än sex av tio inskrivna år 2018 inte klarat sin sfi-kurs inom ett år och att det i genomsnitt tar 63 veckor att slutföra den mest grundläggande sfi-kursen (1A). Den som är ny i Sverige och deltar i etableringsinsatser, däribland sfi-undervisning, kan få etableringsersättning. Utbetalning av ersättningen är dock kopplad till deltagande och inte till prestation, det vill säga i vilken mån den enskilde når uppsatta kunskapsmål. Sverige skiljer sig från bland annat Tyskland, Nederländerna och Danmark på så vis att prestationen i språkutbildningen inte påverkar vare sig rätten till permanent uppehållstillstånd eller nivån på de ekonomiska ersättningar som det offentliga betalar ut. Det vill Moderaterna ändra på.

Moderaterna vill att varje person som påbörjar sfi ska få en individuell prestationsplan som uppskattar tiden det kommer att ta att slutföra varje kurs och studieväg. Prestationsplanen ska utformas med hänsyn till den studerandes förkunskaper, såsom tidigare utbildning. Vid avbrutna studier eller studier som inte fullföljs med godkända studieresultat inom den angivna tidsramen aktualiseras ett åtgärdssystem som innebär att individer kan få en varning och ytterst delvis eller helt indragen etableringsersättning. För att få ett betyg i den sfi-kurs eleven går ska det vara obligatoriskt att genomföra nationella prov.

Det huvudsakliga syftet med svenska för invandrare ska också vara att förkorta vägen till arbete samtidigt som individen tar sig upp till arbetsmarknadens kompetenskrav. Det behöver förtydligas i lagstiftningen att det är att komma i jobb som är målet med utbildningen. För nyanlända med eftergymnasial utbildning bör studier i svenska för invandrare kunna kombineras med studier som möjliggör en akademisk eller yrkesinriktad specialisering.

Fler sfi-lärare

I många kommuner finns ett stort behov av fler lärare i svenska för invandrare. Genom att öka antalet distanskurser, se till att fler lärosäten med lärarutbildning erbjuder sommarkurser i svenska som andraspråk samt göra svenska som andraspråk till en obligatorisk del på lärarutbildningen kan behovet av fler lärare i svenska för invandrare mötas bättre.

Forskning visar också att det är enklare att lära sig ett nytt språk om man kan utgå från sitt modersmål. Genom att införa modersmålsstöd och exempelvis ta till vara kompetens hos tidigare elever med olika modersmål kan kvaliteten i utbildningen öka.

Resultatbaserad ersättning i all vuxenutbildning, inklusive sfi

En ökad mångfald av utbildningsanordnare bidrar såväl till en kvalitetshöjande konkurrens som till en ökad utbudsbredd – både avseende innehåll och form. Det ger individen bättre möjligheter att studera mer anpassat såväl utifrån sina behov som utifrån yrkeslivet. Det är därför viktigt att säkerställa en mångfald av aktörer och en hög kvalitet i undervisningen och verksamheterna. En viktig del i detta är att ersättningen till anordnarna ger rätt incitament att uppnå en god kvalitet och resultat.

Idag utgår ersättning utifrån deltagartimmar eller närvaro och inte utifrån hur väl rustade eleverna blir i det svenska språket. Det kan leda till att anordnare behåller elever längre än nödvändigt utan att eleverna vare sig får med sig bättre kunskaper eller kommer närmare arbetsmarknaden. Moderaterna föreslår därför att ersättningen till utbildningsanordnare ska utgå från uppnådda resultat och att en resultatbaserad ersättning i all vuxenutbildning införs.

Statlig tillsyn av sfi och vuxenutbildningen

I dag sker endast en systematiserad tillsyn av vuxenutbildningen på huvudmannanivå och inte på enhetsnivå. Det leder till ett flertal problem. Eftersom kommuner har olika system för att erbjuda vuxenutbildning där vissa erbjuder den i egen kommunal regi och andra genom upphandling resulterar det i att alla verksamheter inte granskas då majori-

teten av tillsynen sker på huvudmannanivå. Avsaknaden av en fullständig bild av vuxenutbildningen äventyrar utbildningens kvalitet och likvärdighet.

Med målet att ytterligare säkerställa utbildningens kvalitet och likvärdighet föreslår Moderaterna att staten, genom Skolinspektionen, bör få i uppdrag att genomföra systematisk tillsyn av vuxenutbildningen på både huvudmannanivå och enhetsnivå.

Utred en bortre gräns i sfi

Om man läser på CSN-berättigade utbildningar så finns det strikta regler om hur länge man kan göra detta. CSN betalar ut ersättningar för studier vid universitet och högskolor, komvux, folkhögskola, yrkeshögskola, studier utomlands och högskolans basår. När det gäller universitet och högskolestudier så finns det en tydlig bortre gräns, som motsvarar 6 års studier. Dessutom måste man vid heltidsstudier ha godkända kurser motsvarande 62,5 % det första året och sedan ökar kravet till 75 % resterande studietid. Inom sfi finns det ingen bortre gräns eller resultatkrav. Moderaterna vill därför att det tillsätts en utredning för att se över studieformen sfi så att den blir likvärdig med övriga studier i Sverige.

Stärk Jobsprånget

Jobsprånget är ett program som vänder sig till nyanlända akademiker. Ingenjörer, arkitekter, naturvetare och ekonomer får under fyra månader praktisera ute på ett företag som är i behov av just deras kompetens. Programmet, som tagits fram inom Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien (Iva) möjliggör för kandidater att inom 30 dagar från ansökan påbörja en praktik. Det ställs inga krav på perfekt svenska; det lär sig kandidaterna parallellt på jobbet och genom undervisning i svenska för invandrare.

Valideringsprocessen påskyndas också avsevärt genom att validering kan ske både på arbetsplatsen och genom kompletterande onlinekurser. Iva har lagt betydande resurser på att bygga upp ett fungerande och effektivt samarbete mellan Arbetsförmedlingen och näringslivet för att snabbt kunna matcha de nyanlända akademikernas kompetens mot ett reellt behov ute hos företagen. 75 procent av alla nyanlända akademiker som genomgår programmet får jobb direkt efter praktiken, inte sällan på företaget de praktiserat på. Moderaterna verkar därför för att Jobsprånget framgent ska stärkas.

Kristina Axén Olin (M)

Lars Püß (M)

Marie-Louise Hänel Sandström (M)

Noria Manouchi (M)